

UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska fakultetsnämnden

Box 256
SE-751 05 Uppsala

REMISSYTTRANDE

1 (4)

2020-08-27

JURFAK 2020/37

Utbildningsdepartementet

Möjligheten till betyg från årskurs 4 - efter försöksverksamhet (U2020/03513/S)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Den Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet avstyrker förslagen.

Elevernas kunskapsutveckling och kravet på likvärdighet

Utgångspunkten för förslaget och dess syfte sägs vara att förbättra elevernas kunskapsutveckling och kunskapsresultat. De utredningar som hänvisas till ger dock inte något stöd för slutsatsen att betyg är gynnsamma för elevernas kunskapsutveckling och bidrar till att förbättra deras kunskapsresultat. I promemorian konstateras att Skolverket gjort bedömningen att det inte är möjligt att uttala sig om huruvida betygen haft en faktisk effekt på elevers resultat och kunskapsutveckling vid de utvärderingar som har skett ifråga om införande av betyg i årskurs 6 och av den försöksverksamhet med betyg från årskurs 4 som pågått. I utvärderingen av betyg i årskurs 6 framkom att inte ens hälften av lärarna angav att det blivit någon positiv förändring av elevernas kunskapsutveckling. Tvärtom visade utvärderingen rörande betyg från årskurs 6 att olika grupper av elever påverkas på olika sätt av de tidigare betygen och att det framförallt var för de redan lågpresterande eleverna som effekten uteblev eller till och med försämrade elevernas kunskapsutveckling. I promemorian uttryckts en förväntan att de skolor som väljer att införa tidiga betyg har förutsättningar för att minimera negativa konsekvenser för dessa elever. Utvärderingen rörande betyg i årskurs 6 visar dock att kunskapsutvecklingen försämrades för vissa elever men också att inget tyder på att denna försämring möttes med ett ökat stöd till elever. Detta innebär att följderna av förslaget är att vissa elever (framförallt de redan högpresterande eleverna) kan få en ökad kunskapsutveckling, men att detta riskerar att ske på bekostnad av framförallt lågpresterande elever, som redan i utgångsläget är de elever med störst behov av en positiv kunskapsutveckling.

Skollagen 1 kap. 9 § föreskriver att utbildningen ska vara likvärdig. Det innebär inte att utbildningen ska vara likformig, men att alla elever ska få en utbildning som ger dem de bästa förutsättningarna att klara målen för utbildningen. Genom att förslaget innebär att förutsättningarna för att klara utbildningens mål tycks försämrats för vissa elevgrupper, förefaller förslaget

kunna motverka en likvärdig utbildning. Motsatsvis kan konstateras att förslaget – givet att tidiga betyg faktiskt bidrar till förbättrade kunskapsresultat – innebär att endast vissa elever får bättre förutsättningar för en ökad kunskapsutveckling, eftersom det inte är en generell ändring i hela landet (eller ens i kommunen) utan rektor vid varje skolenhet som beslutar om tidiga betyg ska tillämpas. Det innebär alltså att inte alla elever får tillgång till en utbildning som ger dem de bästa förutsättningarna att klara målen för utbildningen. Även i detta perspektiv riskerar således förslaget att sätta kravet på en likvärdig utbildning i skollagen 1 kap. 9 § åt sidan. I promemorian saknas en analys av förslagets möjliga effekter på likvärdigheten i utbildningen.

Avsaknad av analys av förslaget i ljuset av principen om barnets bästa

I promemorian konstateras att det finns ett värde i att ge rektorer en frihet att bestämma vad som passar bäst för den skolenhet som de ansvarar för. Enligt den Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet finns även ett värde i att utforma utbildningen utifrån vad som blir bäst för barnen och att det bör trumfa värdet av att rektor får frihet att själv bestämma. I promemorian hävdas att förslaget är utformat utifrån barnets bästa, men det saknas en analys av hur det säkerställs att inga elevgrupper drabbas av en negativ kunskapsutveckling till följd av införande av betyg i årskurs 4, vilket hänt enligt de aktuella utvärderingarna. Skollagen 1 kap. 10 § och artikel 3 i bilagan till lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter föreskriver att barnets bästa ska vara utgångspunkt i all utbildning, vilket gör att det är med förvåning som den Juridiska fakulteten noterar att promemorian inte klargör hur barnets bästa har beaktats för de elever vars kunskapsutveckling riskerar att försämrans genom förslaget. Inte heller klargörs vilka bedömningar som har gjorts ifråga om barnets bästa när förslaget innebär en förväntad ökad stress hos eleverna. I utvärderingen rörande betyg i årskurs 6 angav hela 77% av lärarna att de upplevde att eleverna var mer stressade efter införandet av betyg. Detta bekräftades av eleverna. Det gick inte heller att dra slutsatsen att införandet av betyg i årskurs 6 hade haft någon dämpande effekt på betygsstressen i de högre årskurserna (7-9). Ett införande av en möjlighet att ge betyg i årskurs 4 synes alltså öppna för risken att de elever som får tidiga betyg blir mer stressade i skolan. Förhoppningen synes vara att de skolor som väljer att införa tidiga betyg har ”förutsättningar att minimera eventuella negativa konsekvenser”, trots att utvärderingen av årskurs 6 visat att det hittills inte har blivit så. Ytterligare utredning som syftar till att säkerställa att negativa effekter uteblir för eleverna behövs således.

Huvudmannens ansvar för verksamheten

Förslaget innebär att rektor ska vara den som beslutar och inte huvudmannen såsom var fallet i försöksverksamheten. Detta aktualiserar frågor om huvudmannens ansvar för verksamheten. Enligt skollagen 2 kap. 8 § ansvarar

huvudmannen för att verksamheten bedrivs författningsenligt och det är huvudmannen som i första hand är föremål för Skolinspektionens tillsyn enligt skollagen 26 kap. Det är huvudmannens ansvar att fördela resurser till utbildningen och detta ska ske efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov (skollagen 2 kap. 8 b §). I promemorian konstateras att förslaget kan få konsekvenser för huvudmannens beslut om fördelning av lärarresurser mellan skolenheterna. Betyg får enligt skollagen endast sättas av legitimerade lärare. I en tid då det råder brist på legitimerade (och därmed behöriga lärare) finns således en risk för att huvudmannen måste allokera de legitimerade lärarna till skolor som ger betyg, vilket riskerar att leda till en snedfördelning ifråga om behöriga lärare på olika skolor. Även detta riskerar att påverka likvärdigheten i utbildningen på ett negativt sätt.

Det fria skolvalet

Den s.k. valfrihetsreformen har inneburit en möjlighet för elever och deras vårdnadshavare att välja skola med både fristående och kommunal huvudman. Det är en rättighet för eleven att kunna välja skola och plats får nekas endast under vissa förutsättningar. Ett sådant beslut är överklagbart. Mot bakgrund av att frågan om tidiga betyg är hett debatterad kan man tänka sig att det finns olika inställning hos elever och vårdnadshavare till tidiga betyg. De som har en positiv syn på tidiga betyg kan tänkas söka sig till skolor där betyg ges från årskurs 4 och omvänt att elever med en negativ inställning till betyg söker sig till andra skolor. Eftersom försöksverksamheten omfattat högst etthundra skolenheter och intresset för att delta från skolenheternas sida varit lågt, har det sannolikt inte varit något problem för elever som velat – eller inte velat – gå på en skola med betyg från årskurs 4, att byta skola. Det förevarande förslaget kan dock innebära en risk för att elevernas valmöjlighet att gå i en skola som de önskar påverkas negativt. Om antalet elever som vill gå i en skola med tidiga betyg överstiger antalet tillgängliga platser, eller omvänt om antalet elever som vill gå i en skola utan tidiga betyg överstiger antalet tillgängliga platser, blir effekten att elevernas valfrihet påverkas negativt. Det är med andra ord inte uteslutet att möjligheten att få betyg i årskurs 4 påverkar det fria skolvalet. Genom att det är rektorerna vid de enskilda skolenheterna som föreslås besluta om tidiga betyg ska tillämpas vid deras skolenhet, avskärs de (främst kommunala) huvudmännen från möjligheten att planera tillgången till platser utifrån elevernas och vårdnadshavarnas önskemål på aggregerad nivå. Promemorian innehåller inte någon analys av förslagets eventuella effekter på det fria skolvalet och inte heller om det finns en risk för ett ökat antal överklaganden till följd av missnöje med skolplaceringen.

Möjlighet till betyg i årskurs 4 och/eller årskurs 5

Utformningen av den nya bestämmelsen i lagförslagets 3 kap. 14 a § anger att "[e]n rektor får besluta att betyg ska sättas i årskurs 4 och 5 [...]". Varken

UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSYTTRANDE

4 (4)

2020-08-27

JURFAK 2020/37

i lagtexten eller i promemorian klargörs om det innebär att en förutsättning är att det sker från och med årskurs 4 eller om det ska vara möjligt för en rektor att besluta om att betyg endast från och med årskurs 5.

Slutsats

Den Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet anser att det krävs ytterligare utredning och analys i ovan nämnda avseenden innan fakulteten kan tillstyrka förslaget.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av professor Lotta Lerwall. Yttrandet har på delegation avgivits av Juridiska fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer